

Сеник Т. С. Комунікативний потенціал фразеологізмів у формуванні міжкультурної та комунікативної компетентності студентів-іноземців/ Т. С. Сеник // Стельмах Михайло у новітніх парадигмах наукового знання: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф./ гол. ред. О.М. Куцевол [та ін.]. – Вінниця, 2017.- С. 263-267

О. Сазонова, В. Юрченко

сама теорія є постколоніальною, якщо її розглядати абстраговано від радянсько-імперського контексту. З цього можна зробити такий висновок, що М. Могілянський був антиколоніальним письменником, який усвідомлював значення національного відродження та щиро цього бажав, проте, не демонстрував опозиції до влади й прагнув реалізувати себе позавсяку ціну після здобуття поганої репутації. Ці взаємовиключні аспекти призвели до моральної боротьби автора – перебороти в собі кругі та колоніальну особистість, яка й вилилася на сторінках роману і в ідеальній теоретичній базі, і в ідеальному безкомпромісному, ригористичному головному герої.

Список використаних джерел:

1. Барт Р. Избр. работы. Семиотика. Поэтика : пер. с фр. / Ролан Барт; сост., общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова. – Москва : Прогресс, 1989. – 616 с.
2. Історія української літератури ХХ – поч. ХХІ ст. : у 3 т. : навч. посіб. для студен. вищ. навч. закл. / В. І. Кузьменко, О. О. Гарачковська, М. В. Кузьменко, Т. В. Бикова ; за ред. В. І. Кузьменка. – Київ : Академвидав, 2013. – Т. 1. – 602 с.
3. Могілянський М. Честь. Вбивство : вибране / Михайло Могілянський ; вступ. ст. Т. Синьоок. – Київ : ВЦ «Академія», 2015. – 208 с.
4. Юрчук О. У тіні імперії : українська література у світлі постколоніальної теорії: монографія / Олена Юрчук. – Київ : ВЦ «Академія», 2013. – 224 с.

Olena Sazonova, Vadym Yurchenko

ANTICOLONIAL MOTIVES IN THE NOVEL «THE HONOR» OF MYKHAYLO MOGYLANSKIY

Abstract. The article analyzes Mykhaylo Mogylanskiy's novel «The honor» from the positions of postcolonial theory, which is based on studies of such foreign scientists as E. Sayid, H. Bhabha, H. Spivak etc. and Ukrainian scientists (O. Hnatyuk, M. Shkandriy, O. Yurchuk etc). The attention is paid to the author's position, the main character and the idea of "Honor". It is determined that the plot narrative serves as potency for the thoughts of author. It is noticed that M. Mogylanskiy sneers at the intelligentsia of that time; sometimes it comes out beyond framework of the plot of a story, hinting on the autobiographic facts.

Key words: Mykhaylo Mogylanskiy, postcolonial theory, the Ukrainian anti-colonial discourse, topics of creating the nation, imperial doctrine, social and philosophical problematics.

Елена Сазонова, Вадим Юрченко

АНТИКОЛОНИАЛЬНЫЕ МОТИВЫ В РОМАНЕ «ЧЕСТЬ» МИХАЙЛА МОГИЛЯНСКОГО

Аннотация. В статье проанализирован роман «Честь» Михайла Могілянського с позиции постколониальной теории, что базируется на исследованиях зарубежных ученых (Е. Саид, Г. Бхабха и Г. Спивак), а также украинских ученых (О. Гнатюка, О. Шкандрия и Е. Юрчук). В статье акцентировали внимание на авторской позиции, главном герое и идее «Чести». Установлено, что сюжетный нарратив служит потенцией для размышлений автора. Замечено, что М. Могілянський иронизирует над тогдашней интеллигенцией, иногда выходит за рамки фабулы произведения, намекая на автобиографические факты.

Ключевые слова: Михайло Могілянський, постколониальная теория, антиколоніальний український дискурс, тематика создания нации, имперская доктрина, социально-философская проблематика.

УДК 81-139

Тетяна Сеник
(м. Вінниця)

КОМУНІКАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ФОРМУВАННІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ

Анотація. Статтю присвячено проблемі формування міжкультурної та комунікативної компетентності студентів-іноземців шляхом використання комунікативного потенціалу фразеологізмів.

На основі аналізу, узагальнення й систематизації наукових джерел висвітлено ефективні прийоми роботи з фразеологізмами. Особливу увагу приділено прийомам семантизації фразеологічного матеріалу.

Ключові слова: фразеологізм, комунікативна компетентність, міжкультурна компетентність, прийоми семантизації.

Постановка проблеми. Мова – основа духовного життя нації. К. Ушинський наголошував, що мова є «дивним педагогом», оскільки серед інших предметів вивчення немає жодного такою мірою здатного розвинути людину, як вивчення мови [5, с. 404]. Основною метою вивчення української мови студентами-іноземцями є формування необхідних комунікативних навичок, серед яких можна виділити вміння розуміти усне й писемне мовлення, добирати висловлювання відповідно до конкретної ситуації, вільно виражати свої думки під час спілкування з носіями мови. Оволодіння мовою передбачає також ознайомлення з культурою країни, її традиціями, історією, духовними надбаннями. Таке завдання вимагає від студентів не тільки засвоєння певного обсягу культурологічних знань, але й формування готовності розуміти та приймати культуру носіїв мови.

Невід’ємною складовою частиною будь-якої мови є фразеологізми. У фразеологічних висловах відображається образне мислення народу, мудрий досвід, набутий сотнями поколінь.

Актуальність роботи полягає в необхідності підвищення якості підготовки студентів-іноземців до адаптації та соціалізації в Україні, що сприятиме ефективному професійному становленню та формуванню міжкультурної комунікативної компетентності.

Мета дослідження: схарактеризувати комунікативний потенціал фразеологізмів у формуванні міжкультурної та комунікативної компетентності студентів-іноземців.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) визначити важливість використання студентами фразеологізмів української мови;
- 2) виділити основні прийоми семантизації фразеологізмів;
- 3) проаналізувати особливості фразеологічної роботи зі студентами-іноземцями підготовчого відділення як можливість залучення до культури українського народу.

Об’єктом дослідження є фразеологічна робота як засіб культурологічної освіти та формування комунікативної компетентності іноземних студентів.

Предметом дослідження є прийоми фразеологічної роботи зі студентами-іноземцями.

Національний спосіб свігосприйняття найбільш яскраво виражається у сфері фразеології. Явище фразеологізації є універсальним у лінгвістиці, тому що фразеологізми наявні в усіх мовах. Ціла низка фразеологізмів (усталених словосполучень) етимологічно пов’язана з різними сферами народної духовної культури, зокрема обрядами, звичаями, повір’ями, прикметами. Правильно відібраний матеріал дасть змогу вплинути на формування позитивного ставлення до української нації, ознайомити іноземних студентів з моральністю українців, їхньою історією, культурою, літературою. Таким чином, у фразеології закодована інформація про своєрідну мовну картину світу, яка постає у процесі вивчення національно-культурних особливостей.

Фразеологізми надають мові виразності, динамічності, емоційності. Людина, яка не користується ними, позбавляє себе одного з найяскравіших засобів висловлення думок і почуттів. Мовлення, у якому немає фразеологізмів, не може вважатися розвиненим, якими б досконалими не були його інші компоненти. А тому збагачення фразеологічного запасу та вміння користуватися ним – одне з важливих завдань загального розвитку усного й писемного мовлення студентів.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми фразеології вивчали чимало науковців, зокрема Н. Амосова, В. Виноградов, В. Кунін, З. Загірова; значення фразеологізмів аналізували С. Георгієва, В. Кунін, В. Лебединська, Д. Мальцева; структуру – Н. Амосова, В. Виноградов; етимологію – Ш. Баллі, К. Баранцев, В. Кунін; прагматику – А. Корольова.

Виклад основного матеріалу. Широке розуміння етнолінгвістичної природи фразеології, сформульоване в передмові до словника «Русские фразеологизмы. Лингвострановедческий

словар» (В. Феліцина, В. Мокієнко), стало загальноприйнятим в останні десятиліття активного розвитку цього напрямку вивчення фразеології. Вони зазначають, що фразеологізми становлять крайнозначну цінність (оскільки відображають національну культуру) у трьох аспектах: по-перше – нерозчленовано, усіма елементами, тобто ідіоматичними значеннями, по-друге – розчленовано, тобто лексичним складом, по-третє – своїми прототипами, оскільки генетично вільні словосполучення описували звичаї, традиції, особливості побуту й культури [6, с. 224].

З позицій прагматики, як вважає В. Карасик, фразеологізм можна характеризувати, звертаючи увагу на те, у яких ситуаціях спілкування мовець робить вибір на користь фразеологізму, з одного боку, і до якого типу мовної особистості (особистісно-орієнтованої чи статусно-орієнтованої) належить учасник спілкування – з іншого [3, с. 37].

Засвоєння фразеологізмів іншої мови в контексті їхньої культурної значущості передбачає виявлення в їхній природі різних типів екстралінгвістичних зумовлень. Ці зумовлення співвідносять фразеологізми з одного боку з предметною сферою культури, а з іншого – сприяють опануванню цілого комплексу навичок декодування невербальної інформації, носіями якої фразеологізми [4, с. 173].

Варто зазначити, що словниковий запас і культура тісно пов'язані між собою, спів розмовники можуть розширити свій словниковий запас за допомогою ідіом і, навпаки, можуть дізнатися більше про ідіоми, відзначаючи, якому впливу вони піддаються з боку культури.

Під час ознайомлення студентів з фразеологічними одиницями варто, насамперед, звернути увагу на такі ознаки: значення фразеологізму не складається з окремих слів, що його утворюють; фразеологізм не ділиться, як звичайне словосполучення, на складові частини без втрати значення; за значенням і вживанням фразеологізм схожий до слова; фразеологізм може бути синонімом до окремих слів; має переважно яскраве стилістичне забарвлення й уживається здебільшого в розмовному мовленні, яке надає фразеологічній одиниці образності.

Можна визначити *два основні напрямки фразеологічної роботи* зі студентами-іноземцями підготовчого відділення:

а) ознайомлення студентів з найбільш поширеними, спеціально відібраними фразеологізмами;

б) вироблення навички вводити фразеологізми в контекст (складання речень, переказ та складання коротких текстів з опрацьованими фразеологізмами).

Вважаємо за доцільне знайомити студентів з українською символікою, міфологемами, до того ж необхідно враховувати такі принципи відбору лексичного матеріалу, як частотність вживання, комунікативна цінність, відповідність віковим особливостям та життєвому досвіду. Звернемо увагу на найбільш ефективні прийоми роботи з фразеологізмами.

Чи не найважливіша проблема навчальної фразеології — це семантизація фразеологізмів, тобто встановлення їхніх значень. Короткі пояснення семантики усталених виразів, як це буває зі словами, для фразеологізмів недостатні – саме внаслідок складності їхньої смислової будови.

Основні прийоми семантизації фразеологізмів такі:

1. **Семантизація за допомогою лексичного синоніма.** До неї вдаються завжди, коли фразеологізм можна замінити словом: *води в рот набрати* – мовчати. Такий прийом спрощує художньо-семантичну будову фразеологічного виразу, однак він «оперативний», порівняно простий. Методисти відзначають економність та ефективність ознайомлення зі значенням фразеологізму шляхом використання синонімів, лексичних еквівалентів і вільних словосполучень. Однак під час використання цього прийому необхідно, щоб студенти були добре знайомі із синонімами-еквівалентами, а слова, що використовуються для розкриття семантики фразеологізму, не повинні бути багатозначними.

2. **Семантизація за допомогою декількох синонімів,** коли багаторазово уточнюється предметне значення фразеологізму. Поняття «синонім» тут розумімо розширено, ситуативно, а не лише строго, лаконічно: *не з маком* – погано, не до жартів, *непереливки*; *стояти над душею* – надокучати, набридати.

3. Прийом *зіставлення стійкого й омонімічного вільного словосполучення* (бити посуд – бити байдики, вийти з кімнати – *вийти з себе*, вішати пальто – *вішати носа*, надути повітряну кульку – *надути губи*). Особливо корисний цей прийом на початкових стадіях формування поняття фразеологічного значення. Доречними будуть питання й завдання: «Порівняйте значення вільних і стійких словосполучень»; «Чим вони відрізняються одне від одного?»; «Зверніть увагу на образність фразеологізмів»; «Порівняйте 2 речення: у якому воно вжите як вільне, а в якому – як усталене».

4. *Семантизація за допомогою синонімічного фразеологізму іншої мови*. Наприклад, коли рак свисне, коли в жаби волосся виростає, після дощук в четвер – ніколи, бити байдики, чесати живота, чесати ноги бабусі, розглядати пула – ледарювати.

5. *Семантизація за допомогою вільного словосполучення*. Такий прийом особливо продуктивний, коли немає лексичних чи фразеологічних відповідників або їх важко відшукати, але можна обійтися обмеженим контекстом тлумачення: до штки змокнути – промокнути наскрізь.

6. *Описовий прийом тлумачення*. Цей прийом семантизації є, власне, універсальний: завжди можна передати умови вживання, особливості, значення звороту, його стилістичні обертони. До нього часто вдаються для семантизації фразеологізмів, які за будовою є реченнями: *світ клином зіштовся на кому, на чому* – про те, чого не можна обминути, уникнути; *сорока на хвості принесла* – говорять, коли хочуть приховати справжнє джерело якоїсь чутки. Тлумачення повинно бути коротким та доступним.

7. *Комбінований спосіб семантизації*. У практиці до цього способу вдаються особливо часто, коли намагаються точніше передати семантику виразу.

8. *Контекстна етимологізація як прийом семантизації*. Контекст часом з'ясовує умови виникнення звороту.

9. *Етимологізація*. Це досить трудомісткий, але найбільш захопливий прийом семантизації, коли відповідаємо на питання «чому ми так говоримо»? Так, українці говорять *пише як курка лапою*, а французи – *пише як кіт*. Імовірно цей вираз виник так: українці помітили, що курка не тільки красиво, а й взагалі ніяк не пише. Те саме помітили й французи, але спостерігаючи за котом.

Застосовуються, звичайно, й інші прийоми семантизації, зокрема *добір відповідника з рідної мови студента; наочний спосіб* – пояснення семантики фразеологізмів за допомогою їхніх зображень (малюнки, картини); *визначення через вказівку на більш широке (родове) поняття* тощо.

Вважаємо, що для засвоєння студентами-іноземцями певної кількості фразеологізмів, необхідно будувати систему вправ на основі відбраного лексичного мінімуму. Ураховуючи зміст та особливості роботи з іноземними студентами можна виділити такі *види фразеологічних вправ*:

- знаходження та аналіз фразеологізмів у реченнях та текстах;
- добір до фразеологізмів відповідних синонімів з матеріалу для довідок;
- заміна виділених у тексті слів і словосполучень фразеологізмами та введення в речення фразеологізмів зі слів для довідок;
- складання речень із фразеологізмами.

Зазначені вправи спрямовані на закріплення вміння іноземних студентів практично використовувати стійкі звороти в мовленні, увести їх до контексту. Слід підкреслити, що запам'ятовування слів, на думку дослідників, можливо лише при кількаразовій роботі з ними, при виконанні завдань на активізацію словника. Цю вимогу важливо враховувати при побудові системи вправ.

Систематичне використання різноманітних вправ у роботі над фразеологізмами допоможе збагатити словниковий запас іноземних студентів, формувати навички вживання стійких виразів у власному мовленні.

Висновки. Отже, використання фразеологізмів української мови сприяє формуванню в іноземних студентів комунікативної компетенції, а правильно підібрані прийоми фразеологічної роботи покращать процес адаптації до нових умов життя та української культури.

Список використаних джерел:

1. Васянович Г. Дидактичні аспекти культурологічної підготовки спеціаліста у вищій школі / Г. Васянович, Г. Дегтярьова, Є. Кюс // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1998. – № 5. – С. 214–221.
2. Дороз В. Ф. Лінгвокультурологічний підхід до вивчення української лексики в 5–6 класах шкіл з російською мовою навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук. : 13.00.02 – теорія і методика навчання (українська мова) / Дороз Вікторія Федорівна ; Ін-т педагогіки АПН України. – Київ, 2005. – 21 с.
3. Карасик В. И. Речевое поведение и типы языковых личностей / В. И. Карасик // Массовая культура на рубеже XX–XXI веков: человек и его дискурс : сб. науч. тр. / под ред. Ю. А. Сорокина, М. Р. Желтухиной; ИЯ РАН. – Москва, 2003. – С. 24–45.
4. Кузь Г. Фразеологія у формуванні мовної компетенції студентів у процесі викладання української мови як іноземної / Г. Кузь // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2009. – Вип. 4. – С. 170–178.
5. Ушинский К. Д. Избр. пед. соч. : в 2 т. / К. Д. Ушинский. – Москва : Просвещение, 1974. – Т. 2. – 404 с.
6. Фелицина В. П. Русские фразеологизмы : лингвострановедческий словарь / В. П. Фелицина, В. М. Мокиенко ; под ред. Е. М. Верещагина, В. Г. Костомарова. – Москва : Русский язык, 1990. – 220 с.

Tetyana Senyk

**THE COMMUNICATIVE POTENTIAL OF PHRASEOLOGISMS
IN THE FORMATION OF FOREIGN STUDENTS' INTERCULTURAL
AND COMMUNICATIVE COMPETENCE**

Abstract. The article is devoted to the problem of formation foreign students' intercultural and communicative competence by using the communicative potential of phraseologisms. According to the analysis, generalization and systematization of scientific sources, the effective ways of working with phraseologisms are highlighted. Particular attention is paid to semantization techniques of the idiomatic material. These studies could be used during the practical techniques designing of enhance the students' intercultural and communicative competence.

Key words: phraseologism, communicative competence, intercultural competence, semantization techniques.

Татьяна Сенік

**КОММУНИКАТИВНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ В ФОРМИРОВАНИЕ
МЕЖКУЛЬТУРНОЙ И КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ
СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ**

Аннотация. Статья посвящена проблеме формирования межкультурной и коммуникативной компетентности студентов-иностранцев путем использования коммуникативного потенциала фразеологизмов. На основе анализа, обобщения и систематизации научных источников освещены эффективные приемы работы с фразеологизмами. Особое внимание уделено приемам семантизации фразеологического материала. Приведенные в статье исследования могут быть использованы при практической разработке методов повышения межкультурной и коммуникативной компетентности студентов.

Ключевые слова: фразеологизм, коммуникативная компетентность, межкультурная компетентность, приемы семантизации.